

Роковини подвигу українських юнаків у буремні часи української національної революції 1917-21 рр. спонукають не лише віддати шану їх самопожертві, але й спробувати чомусь навчитись у історії. В українській історії змагань за суверенність, соборність, державність, генетична пам'ять про що впродовж віків робить нас українцями, нацією. В історії, тодішні сторінки котрої ми й нині, як колись її творці, не можемо читати «без броду». В історії, якої були позбавлені покоління підрадянської України.

Бо саме спотворення перебігу тих подій, видається, є найвагомішою причиною нинішніх негараздів.

Французький генерал Анріс Поль-Простер у передмові до спогадів генерал-полковника армії УНР Олександра Удовиченка (народився у Харкові 125 років тому, 20.2.1887 р.) висловився так: «Народ, що виявляє такі докази спротиву і патріотизму, народ, який показує такі прекрасні героїчні вчинки, не може зникнути у рабстві».

Але умовою тої непохитної надії зайняти належне місце у сім'ї вільних народів він вважав живий спогад про своїх героїв.

Дійсно героями нації були ті дві сотні юнаків, що добровільно стали на шляху чужоземної навали. Їх самопожертва була взірцем для борців визвольних змагань 40-50 рр. минулого століття та має слугувати прикладом для нинішніх і прийдешніх поколінь.

Отже, добровільний Студентський курінь спільно з окремими частинами армії УНР, що відступили з Бахмача, в бою коло станції Крути 16 (29) січня намагалися зупинити частину червоних військ (бл. 4000) Михаїла Муравйова, котрі, після ультиматуму Леніна Центральної Раді, в кінці грудня рушили в Україну, щоби силою зброї встановити тут «революційний лад».

Курінь був сформований на початку січня 1918 р. з національно свідомих студентів українського народного університету, університету св. Володимира, учнів 7-8 класів (були й шестикласники) 2-ї Київської гімназії ім. Кирило-Методіївського братства та невеликих підрозділів гідротехнічної й військово-лікарської шкіл. Після короткотермінового військового вишколу перша сотня сотника Омельченка вже 14 (27) січня прибула на станцію Крути й зайняла оборону.

Не для того, щоб зайвий раз піддати критиці бездіяльність українського військового командування (читаймо Дмитра Дорошенка), а лише для розуміння рівня самопожертви юнаків, наведу декілька фраз різних дослідників. Богдан Горинь зазначає, що гімназисти отримали штани, подерті шинелі та якісь арештантські шапки, старі поржавілі рушніці. Черевики та усе інше було їх власне. Але, коли більшовики через місяць захопили Київ, то на території 1-ї української військової школи, де формувався студентський курінь, вони знайшли повні склади нових чобіт, одностроїв, амуніції і навіть зброї. Учасник бою

гімназист 8 класу Ігор Лоський невдовзі після бою розповідав, що невелику кількість набоїв юнаки швидко вистріляли, не маючи патронів невдовзі замовкли українські документи. Загинув сотник Омельченко. Червоні матроси кинулись в штикову атаку.

Все скінчилось через 5 годин бою, але більшовики відновили наступ на Київ лише через два дні. Наші загальні втрати склали близько 150 чоловік, більшовики втратили вдвічі більше.

Аналізуючи перебіг початкового етапу українсько-більшовицької війни, маємо замислитись, як могло статись таке, що декілька сотень дітей і юнаків ціною свого життя боронили державу. Чому українська влада не спромоглася організувати надійний захист країни. Чому Центральна рада за активної підтримки Генерального Секретаря Військових Справ М.Порша (змінив С. Петлюру) в перших числах січня 1918 р. (більшовики вже захоплювали Україну) ухвалила закон про демобілізацію усіх військових частин в Україні та заміну регулярного війська народною міліцією.

Невже тільки кров і смерть патріотів може змусити державних керманічів відмовитись від ідеологем і партійних догм, як це проявилось у відношенні їх до створення власного війська.

Адже на початковому етапі української революції умови для розбудови національних збройних сил були дуже сприятливими.

На різних фронтах й в установах царської армії перебувало більше 4 мільйонів українців. На перший Всеукраїнський Військовий З'їзд, що розпочався у Києві 18 травня 1917 р., були делеговані представники від 1.580.702 українських вояків фронтових частин російської армії, Чорноморського і Балтійського флотів, військових організацій і товариств. А вже через місяць (18-23.6.1917 р.) на другому Всеукраїнському Військовому З'їзді близько 2,5 тис. делегатів представляли 1.732.444 українських військовиків. З'їзд вирішив якнайшвидше розробити план українізації війська і вжити всіх заходів для негайного втілення його в життя та доручив Українському Генеральному військовому комітетові розробити план створення Вільного Козацтва.

Традиційно першою українською військовою частиною вважається 1-й Український полк імені гетьмана Богдана Хмельницького, самочинно створений 1 квітня 1917 р. в Києві під команду полковника Ю. Капкана. Створення цього полку та нездатність центральної влади Росії щось подіяти з цією частиною стало могутнім імпульсом для організації українських частин. На Західному фронті з'явився один з найвідоміших полків українського війська – полк ім. Гордієнка, який під командуванням полковника (згодом військовий міністр УНР, генерал-хорунжий) Всеволода Петріва пробився зі зброєю в руках на Україну і брав участь в визвольних змаганнях як кінний полк.

Перші українські військові частини утворювались “явочним порядком” переважно за допомогою різних українських військових рад, комітетів, клубів, кошів. На жаль, було багато національних самоназв, але не було життєво важливого – власного організованого, дисциплінованого війська, навченого, національно свідомого війська.

Навіть той же утворений першим зїздом Український генеральний військовий комітет – найвища військова установа, головою якого був обраний Симон Петлюра, на мав владних повноважень, отже, за сучасними мірками, був громадською організацією.

Все ж, перехід до українських частин був добровільним, а отже на початку українізації моральний дух українських частин був досить високим. Українізовані частини набагато довше зберігали військову дисципліну, тож деякі російські генерали навіть потурали українізації, щоб мати бодай українські, але боездатні частини.

Та були серед царських воєначальників й такі, що, видається, краще за українську владу розуміли потребу для молодої держави у захисті, в регулярних збройних силах.

Генерал-лейтенант царської армії, головнокомандувач Південно-Західного фронту у 1916-17 рр. Микола Герасимович Володченко (маємо надію, що Сумщина відзначить 150 років від дня його народження), впроваджував українізацію в армії. Формував 1-й Український корпус генерал-лейтенанта П. Скоропадського та 2-й Січовий Запорізький корпус генерал-лейтенанта Г. Мандрики. Сприяв переходу в українську армію генералів і старших офіцерів фронту для участі в будівництві національних збройних сил. У вересні 1917 р. звернувся до голови Генерального секретаріату з пропозицією підпорядкувати Південно-Західний і Румунський фронти Центральній Раді, але пропозицію відкинули.

Генерал від інфантерії Микола Тодорович, командувач Київського військового округу, брав участь в українізації російської армії, формуванні українських частин.

Генерал-лейтенант Павло Скоропадський українізував свій 34 корпус, найменованний 1-м Українським, якраз в листопаді-грудні зупинив на лінії Шепетівка-Козятин-Старокостянтинів більшовизовані російські війська, які наступали на Київ з заходу. В знак протесту проти пасивної політики Центральної ради щодо створення регулярної української армії, пішов у відставку.

Віце-адмірал Михайло Саблін підтримав будівництво Українських військово-морських сил, 3 грудня 1917 р. за його наказом Чорноморський флот (87 бойових кораблів) підняв українські прапори, а командування флоту присягнуло на вірність УНР.

Навіть росіянин генерал від інфантерії Дмитро Щербачов, головнокомандувач Румунського фронту, енергійно проводив націоналізацію (в т.ч. українізацію) російських частин. Визнав Центральну раду, розробив план створення на базі Румунського та Південно-Західного фронтів об'єднаного Українського фронту, підпорядкованого Центральній раді і в листопаді 1917 р. став його головнокомандувачем. Пішов у відставку після Четвертого інтернаціоналу.

Перекидаючи місток від тих подій до наших днів, маємо усі підстави підтвердити гірку істину, що наших можновладців історія таки нічому не вчить.

Замість того, щоб розбудовувати й укріплювати свою державу, якої ми спромоглись вперше після століть бездержавності, наша, з дозволу сказати, «еліта», дорвавшись до

влади, використовує її виключно для влаштування життя свого оточення, своїх близьких, рідних, дітей, внуків й правнуків. Найвищі посадовці держави, очільники військового відомства та їх команди (за одиничними винятками) приходячи до керівництва, у першу чергу піддають остракізму своїх попередників, відкидають без аналізу чинні документи, імітуючи діяльність, розпочинають писати нові концепції, доктрини, стратегії й програми, не підтвержені ні інтелектуально, ні ресурсно, то й реалізувати їх в атмосфері загальної безвідповідальності ніхто наміру не має.

Уже нинішньою владною командою зведена нанівець роль Ради національної безпеки й оборони (екс-перший заступник її секретаря С. Гавриш: «...РНБО перестала взагалі працювати, як центр формування державної політики у сфері національної безпеки»). Уряд, як видно, не вважає пріоритетним укріплення обороноздатності, бо чомусь профільний у цій сфері урядовий комітет з питань національної безпеки, оборони та правоохоронної діяльності перейменовано в урядовий комітет з питань національної безпеки, правової, молодіжної політики, екології та підготовки до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу. Уявили спектр його відповідальності.

Таке спостереження особливо рельєфно підтверджується відношенням влади до фінансування потреб оборони. Наша ж армія впродовж усіх років, при усіх президентах, урядах і міністрах фінансів (навіть записних патріотах) фінансувалась практично вполовину від мінімальної потреби, тож фактично втратила боєздатність. Так, закон про оборону в редакції від 05.10.2000 р. визначав оборонні витрати на рівні 3 відсотків від ВВП, одним із рішень Ради національної безпеки і оборони часів Ющенка цей рівень був понижений до 2%, потім цифру-показник прибрали взагалі, реально ж військо ніколи не отримувало більше 1, 5%, в останні роки – менше одного! відсотка. Нині визначили 1,2%.

У березні 1918 року, при перепохованні групи загиблих під Крутами на Аскольдовій горі, голова Центральної ради, а згодом і перший президент УНР Михайло Грушевський сказав: «Солодко і гарно вмерти за отчизну – каже латинський поет, поезії якого були шкільною книжкою тих, котрих тепер ховаємо. Солодко і гарно!».

Але, чи дочекаються колись герої нації, полегли під Царгородом і Доростолом, на Синіх водах, під Берестечком і Конотопом, Крутами й Базаром, на Дніпрі й під Гурбами, під столицями Європи, не лишень високих і красивих слів, але й правди.

Правди про те, що їх самопожертва не була марною і їх нащадки мають вільну, сильну, заможну, соборну Україну. Пам'ятають та вічно шануватимуть їх подвиг.

Петро Процик, [Майдан](#)